

Seminář - ETF, letní semestr 1999-2000 (společný pro Fif a SystTeol)

Proč (a jak) studuje (evangelický) teolog filosofii?

01 ETF, 16.2.00

opravy v seznamech studentů, kteří si zapsali seminář jako syst.teol. nebo jako filos. (mnoho chyb)

řada studentů, zapsavších si seminář, se nedostavila; pak se rozdělily texty k referování

pro zápočet z filosofie: Balcar, Adam

Colledge (-Jozífková), Dana

Géciová,

Žižková, Veronika

navíc přišla: Krejčí, Michaela (prohlásila, že zápočet nepotřebuje)

ETF, 23.2.00

02

a) výklad vedoucích semináře o vlastním vztahu k druhé disciplíně

b) možná první referát (Iwand - Vejnarová)

03

ETF, 1.3.00

Iwand

ETF, 8.3.00

Karl Barth: Philosophie und Theologie

ETF, 15.3.00

Karl Barth: ex: Christliche Dogmatik im Entwurf

(Štefan nepřišel, omluvil se předem)

a) právem odmítá objektivismus (např. historismus) a zdůrazňuje, že jsme vždy aktivně, tedy také svým myšlením, „při tom“

b) nějaká filosofie je u toho vždycky, dobrá či špatná, hlavně však jde o teologii (jako by mohl být dobrým teologem někdo, kdo má špatnou filosofii)

ETF, 22.3.00

Emil Brunner: ex: Offenbarung und Vernunft

(Štefan nepřišel, neomluvil se předem, přišel až na svou odpolední přednášku)

a) základní pojmy zůstávají nevyjasněny, ačkoliv potřeba vyjasnění je deklarována

b) nevyjasněnost zůstává také pokud jde o otázku „předmětu“ a „metody“

c)

ETF, 29.3.00

Paul Tillich:

ETF, 5.4.00

ETF, 12.4.00

ETF, 3.5.00

ETF, 10.5.00

ETF, 17.5.00

ETF, 24.5.00

ETF, 31.5.00

01. Hans Joachim Iwand: Wie studiere ich Philosophie? (Nr. 9) S. 173-182

Karl Barth: Theologische und philosophische Ethik (1930) S. 542-565

Karl Barth: Schicksal und Idee in der Theologie (1929) S. 344-392
(ex: Theologische und philosophische Ethik – GA III / 24)

Karl Barth: Christliche Dogmatik im Entwurf. Die Momente der konkreten Freiheit
S. 521-527

Karl Barth: Philosophie und Theologie, in: Philosophie und christliche Existenz,
Fschr.f. Heinrich Barth (1960) S. 93-106

Emil Brunner: Offenbarung und Vernunft – 25. Kap. Problem und Idee der
christlichen Philosophie (1941) S. 369-391

Paul Tillich: Systematische Theologie – 4. Theologie und Philosophie: Eine Frage
(1951) S. 25-37

Wolfhart Pannenberg: Glaube und Vernunft (1965), in: Grundfragen
systematischer Theologie (1966), S. 237-251

Emil Brunner: Die Gottesidee der Philosophen und der Schöpfergott des Glaubens
(1929), in: Gott und Mensch, S. 1-23

Literatura navíc:

Eberhard Jüngel: Das Dilemma der natürlichen Theologie und die Wahrheit ihres
Problems (1975)
in: E.J.: Entsprechungen. Gott – Wahrheit – Mensch, Chr. Kaiser, München 1980, S.
158-177
[orig: – Denken im Schatten des Nihilismus. Fschr. f. Wilhelm Weischedel zum 70.
Gbstg am 11.4.1975, S. 419-440]

Eberhard Jüngel: Gott – um seiner selbst willen ininteressant. Plädoyer für eine
natürliche Theologie (1975) in: E.J.: Entsprechungen. Gott – Wahrheit – Mensch,
Chr. Kaiser, München 1980, S. 193-197 [orig.: Neue Zürcher Zeitung 20.-
21.9.1975, Nr. 218, S. 57f.]

Eberhard Jüngel: Gelegentliche Thesen zum Problem der natürlichen Theologie
(1977) in: E.J.: Entsprechungen. Gott – Wahrheit – Mensch, Chr. Kaiser, München
1980, S. 198-201 [EvTh 37, 1972, S. 485-488]

Můj filosofický vztah k teologii

a) Zprvu zcela pominu své osobní motivy či autobiografické aspekty, protože by mi to připadalo jako jakési vysvětlování až omluva, proč se spouštím s tak podivnou disciplínou, která v posledních staletích nebyla ani považována za náležitou vědu. Zároveň si tímto vypuštěním osobních momentů připravím podklad pro kritický odstup od těch filosofů, pro které je teologie zcela nezajímavá a nedůležitá, neboť mé profesionální důvody si budou činit nárok na obecnou platnost.

b) Ze studia dějin evropského myšlení jsem nabyt pevného přesvědčení, že filosof nemůže a nesmí přehlížet dva významné fenomény, má-li si náležitě uvědomovat, co vlastně dělá, když filosofuje. První takovou skutečností je obrovský význam ustavení filosofie (a geometrie) ve starém Řecku na základě specificky řeckého vynálezu pojmů a pojmovosti. Na jedné straně je sice pravda, co řekl Heidegger, že filosof něco dělá, že pracuje, když myslí. Na druhé straně však je třeba se stejným důrazem podtrhnout, že myšlením a myšlenkami se filosofie nevyčerpává a zejména že myšlenkami nekončí, protože myšlenky mají závažné důsledky a následky v celé společnosti a v dějinách. Filosof, který si tyto důsledky a následky dost nepřipouští a neuvědomuje, nejenže není dost odpovědný ve své počínání, ale je ve skutečnosti vadným, špatným myslitelem.

c) křesťansky orientovaný (a upevňovaný) filosof nemůže vypustit ani vyřadit z oboru svého zájmu nic, a zejména ne „víru“ (ať už tím spočátku myslí cokoli, třeba pomýlen dlouhou tradicí) - musí tedy své křesťanské „pozice“, svá „východiska“ a své „cíle“ podrobovat kritické reflexi – což znamená, že se musí pokoušet o filosofickou reflexi víry (víra se nemůže v jeho myšlení ani ztrácet, ani jevit jako cizí prvek, cizí těleso)

d) jako filosof ví, že myšlenkově nemůže začínat ab ovo, začít budovat na zelené louce, ale že se stále musí konfrontovat jednak s filosofickými předchůdci, zejména však – v tomto bodě – s dějinami sporu mezi oběma disciplínami (Kant, Streit de Fakultäten)

e) filosofie vznikla na základě vynálezu pojmů, ale brzo se ustavila jako široká disciplína, která se může zásadně zabývat čímkoli; zároveň však se od počátku ostře vymezovala proti mýtu. Teologie naproti tomu s mýtem leckdy koketovala, dělala kompromisy a někdy dokonce spolupracovala. To zavazuje filosofii, aby si při všem svém zájmu od teologie udržovala určitý odstup (přínejmenším takový, jaký si každý filosof musí udržovat od jinak orientovaných a myslících filosofů – to je ostatně ve filosofii zcela běžné).

f) filosof má tedy vážné důvody, proč nechtít s teologií splynout, ale proč se o teologii velmi vážně zajímat a zůstat s ní v kontaktu a pokud možno v rozhovoru – to má ovšem také své náležitosti: především jde o zajištění kompetence na obou stranách jako předpokladu každého relevantního rozhovoru. V tom je vždycky arbitrem také druhá strana: má-li theolog mít zájem na rozhovoru s filosofem, musí být filosof v jeho očích natolik kompetentní, aby rozhovor s ním nebyl rozhovorem se slepým o barvách nebo s hluchým o melodiích. Povaha této „kompetence“ musí být ovšem správně chápána – zejména nesmí být redukována např. na nějaké znalosti (pokud jsou nezbytné, může si je filosof kdykoliv doplnit). Jinak se jeví naopak otázka filosofické kompetence teologa, a to proto, že theolog je vždycky zároveň tak trochu filosof. Na tomto místě budu tedy mluvit jen o kompetenci teologa, protože jde o můj vztah k teologii, a tak jako si každý své přátele vybírá, vybírá si také filosof teologie a teology, s nimiž se dává do rozhovoru.

g) Otázka kompetence: jaké jsou předpoklady platnosti theologického sebevymezení vůči filosofii? Co dělá theolog, když theologizuje? Co dělá, když

provádí kritickou reflexi svého theologizování? Co dělá, když se vymezuje vůči jiným, pro theologii nějak relevantním disciplínám (vědám o náboženství, např. psychologii n., sociologii n., religionistice, a filosofii náboženství, ale také vůči disciplínám přímo se nevztahujícím k náboženství, např. klasické filologii, historii, hebraistice, atd.)? Považuje se theologie sama za vědu nebo spíše za soubor vybraných partií některých věd (což by byla jistá obdoba např. medicíny, zemědělských věd, politických věd, ale také geologie či selenologie, astrofyziky naší galaxie nebo jen sluneční soustavy apod.)? Co ví (a kolik toho ví a v jaké kvalitě) theolog o jiných vědách a o filosofii, má-li se vůči nim kompetentně vymezovat? Jaké jsou předpoklady rozhovoru theologa s jinými disciplínami, jednak vědeckými, jednak s filosofií? (A míní se předpoklady z obou stran.)

h) Příklad: vlastně nás z filosofického hlediska nezajímá, co nějaký (třeba ve svém oboru vynikající) fyzik, chemik nebo biolog soudí o filosofii. Když Albert Einstein píše svůj „The World as I See It“, zajímá nás to kvůli Einsteinovi, ale ne kvůli filosofii (ostatně si tím spíš udělal ostudu). Na druhé straně známe řadu vynikajících teoretických fyziků, jejichž filosofické exkurzy čtou filosofové s velkou pozorností (C.W.v.Weizsäcker, Werner Heisenberg, aj.). Je to proto, že to jsou sice fyzikové, ale filosoficky vzdělaní a navíc pro něž jsou některé filosofické problémy přímo neodlučitelné od nejvladnějších problémů jejich odbornosti, jejich speciální vědecké disciplíny. – je to s theologií podobné anebo spíše značně odlišné? Fyzik může být ve filosofii neznalcem, negramotou nebo diletantem; může být dobrý theolog diletantem nebo dokonce neznalcem ve filosofii?

i) Může nebo musí se theolog vymezovat vůči filosofii? Pokud ano, musí si sám pro sebe učinit jasno o tom, co to je „filosofie“. To však znamená, že se poněkud plete filosofům do řemesla. Pro filosofy je otázka, co to je filosofie, jedním z nejvýznamnějších filosofických problémů. Ovšem je to otázka, kterou si každý filosof musí – také pro sebe – nějak vyřešit. Otázka je, zda toto řešení bude možno považovat za platné ještě po stud, dvou stech letech nebo ještě po delší době. Sami filosofové musí tedy, pokud vědí, co dělají (a co vůbec mohou dělat), i své vlastní řešení otázky, co to je filosofie, považovat za provizorní, dočasné, za pouhý pokus (bez kterého se však nemohou a ani nesmějí obejít). A proto také theologové musí své vymezení filosofie a tedy také proti filosofii považovat za pouhý pokus, a musí být zejména připraveni na to, že tento pokus bude ze strany filosofů (přinejmenším těch, kdo jsou vážně interesováni) sledován pozorně a se vsí vážností. Ovšem i kriticky. A na druhé straně musí theologové brát vážně zase pokusy filosofů o sebepochopení a nestrkat jim svévolně do bot nějakou zahnojenou slámu. A je samozřejmé, že také theolog může, ba musí být ve svém posuzování filosofů i jejich filosofického sebepochopení (tj. pochopení, co to je vlastně filosofie), svobodně kritický. Každý, kdo by chtěl vztah mezi filosofií a theologií vyřešit jednou provždy, upadá nutně do staré metafyziky a jejího „essentialismu“.

Osobní motivy (eventuelně „fata“, tj. okolnosti, které napomohly či zabránily):

a) křesťanská (protestantská) rodinná tradice, sborové zázemí, inteligentní, vzdělaný farář

b) poměrně raná četba theologické literatury (půjčoval jsem si od faráře i od některých presbyterů) – např. sešity Zwischen den Zeiten, Barth, Brunner – referáty v dorostu a ve sdružení atd.

c) ještě před maturitou jsem váhal, mám-li jít na theologii nebo na matematiku (a filosofii přírodních věd)

d) zvláštní zkušenost na filosofické fakultě, kdy jsem musel čelit kritikám (a útokům) rychlokvašených „marxistů“ – bylo nutno jít k „fundamentům“

e) obrovský vliv prostředí v AY, setkání a častý kontakt s křesťanskou (i theologickou) „intelektuální elitou“ a podobně orientovanými mladými lidmi,

většinou též studenty

f) měl jsem zablockovanou normální akademickou kariéru (měl jsem toho zablockováno dokonce mnohem víc) – to byla v některých směrech výhoda, resp. bylo možno z toho výhodu udělat, jako výhody toho využít – každá taková kariéra znamená jisté přizpůsobení, adaptaci

g) už v padesátých letech (po návratu z vojny) jsem mluvil se Součkem, ke kterému jsem měl tehdy z celé fakulty osobně nejbliž, nemohl-li bych nějak pracovat na fakultě (Souček byl tehdy odmítavý: fakulta prý se rozhodla trvat na tom, že na fakultě mohou pracovat jen její absolventi)

h) měl jsem celou řadu přátel mezi teology, faráři, a udržoval jsem s nimi dlouholeté kontakty

i) když neformálně vznikla myšlenka „Nové orientace“, náležel jsem mezi nemnohé její laické účastníky

j) v 60. letech jsem byl členem redakční rady KR

k) v roce 1968 jsem byl přijat do FÚ ČSAV výslovně jako nemarxista, a mluvilo se o tom, že je zapotřebí, aby v ústavu byl někdo, kdo se vyzná v teologii (byl jsem tehdy přímo tlačěn do této pozice)

l) fakulta mne pozvala, abych jako externista přednášel dálkařům filosofii

m) Heller okamžitě poté, co byl jmenován (1970) řádným profesorem religionistiky, k jehož povinnostem patřilo také přednášet o filosofii, navrhl, abych co nejrychleji předložil habilitační práci a převzal tuto povinnost; tehdy jsem se znovu obrátil na Součka, a ten byl tentokrát pro a prohlásil, že to bylo už dávno jeho přání

n) po celou dobu normalizace a zejména po vzniku Charty 77 jsem byl vnímán a respektován jako filosof-křesťan – opět jsem byl do této role tlačěn a v ní fixován

o) Jak je zřejmé, dostával jsem se opětovně do situací, v nichž jsem se vlastně ani nemusel moc rozhodovat, nemusel jsem váhat, prostě na základě toho, co jsem až do té doby dělal a co se se mnou dělo, jsem byl směrem ke křesťanství a speciálně teologii ne-li přímo tažen, tedy určitě veden (aniž bych to ovšem mohl interpretovat jako osud – ve smyslu: nolentem fata trahunt, volentem ducunt – já jsem opravdu chtěl).

P o z n á m k y - L v H